

УДК 504:331:48

СТАН ДОВКІЛЛЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ МЕДИКО-БІОЛОГІЧНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПОНЕНТ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

*Н. Василенка, к.е.н., М. Мерв'як
Львівський національний аграрний університет*

Ключові слова: довкілля, трудовий потенціал, екологічна ситуація, забруднення навколишнього середовища, зрівноважений розвиток.

Стаття відображає хід і результати пошуку, встановлення та аналізу основних векторів впливу екологічного стану навколишнього середовища на формування якісних показників трудового потенціалу Львівської області.

Постановка проблеми. Зростання вимог до якісних характеристик трудового потенціалу спричинене бажанням швидше та ефективніше забезпечувати досягнення цілей суспільного розвитку, поліпшити якість та підвищити рівень життя населення. Водночас виконання завдань забезпечення зрівноваженого розвитку регіонів на початку третього тисячоліття значною мірою залежить від гармонізації взаємовідносин між людиною і природою. Це у свою чергу актуалізує наукові розвідки у напрямі вивчення точок їх перетину, напрямів взаємовпливу та взаємопроникнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження у напрямі вирішення еколого-економічних проблем взаємовідносин людини та довкілля є на сьогодні одними з найбільш актуальних. Суттєвий внесок у їх вирішення зробили такі вітчизняні вчені, як Г. В. Черевко, І. Г. Яремчук, Т. Т. Туниця, П. П. Руснак, Салтовський О.І., Н. В. Зіновчуч, С. А. Генсірук [1-7] та ін. Однак залишається низка питань, які з бігом часу постійно трансформуються, а отже, вимагають продовження наукових досліджень. Однією з важливих проблем, що потребує вирішення, є встановлення впливу довкілля на формування якісних компонент трудового потенціалу населення.

Постановка завдання. Метою нашого наукового дослідження є пошук, встановлення та аналітичний аналіз основних векторів впливу екологічного стану навколишнього середовища на формування якісних показників трудового потенціалу на прикладі Львівської області.

Виклад основного матеріалу. Компоненти трудового потенціалу зусиллями фахівців різних галузей знань окреслені досить повно і здебільшого вписуються в три підсистеми: демографічну, соціально-економічну та соціально-психологічну. Фізичне і психічне здоров'я становлять природну основу трудового потенціалу.

Здоров'я людини, що обумовлює її здатність до трудової діяльності, найповніше характеризує медико-біологічна компонента. Її зміст становить фізичне

і психічне здоров'я, яке оцінюють за допомогою багатьох показників: тривалість життя населення, рівень смертності та основні її причини, доступність первинної медико-санітарної допомоги, стан харчування (особливо дітей) і водопостачання, рівень сучасної імунізації проти інфекційних хвороб, наявність кваліфікованої медичної допомоги в період вагітності, під час пологів тощо [8, с.16; 9, с.46].

Усе ще недостатньо вивченою залишається екологічна компонента трудового потенціалу. Основна причина полягає в тому, що, по суті, вона є комплексним явищем, яке охоплює елементи різного походження. Сьогодні цю компоненту лише зі значними труднощами можна піддати структуруванню на окремі елементи. Усього в ній представлені такі різноманітні складові, як стан природного середовища, екологічна інфраструктура, екологічне виховання, екологічна інформація, етнокультура, природоохоронна діяльність, мотивація природокористування. Уже з самого переліку видно, що ця компонента об'єднує переважно зовнішні щодо суб'єкта праці явища, внаслідок чого її можна було б трактувати як особливу підсистему трудового потенціалу.

Окреслюючи напрями впливу екологічного стану навколишнього середовища на формування якісних показників трудового потенціалу, спроектуємо їх на реалії Львівської області.

Стан природного довкілля Львівщини можна визначити багатьма чинниками: не лише географічними чи історичними, а й економічними, соціальними, природними. На мапі області немає великих міських агломерацій, земля не надто багата мінеральними ресурсами, завдяки чому вона не так видозмінена людиною, як східні чи південні області. Відсутність чи зупинка потужних промислових гігантів, традиційне сільське господарство створюють у Львівській області «м'якший» екологічний фон порівняно з іншими регіонами України. Львівщина характеризується значним ландшафтним розмаїттям, що є визначальним у формуванні і розташуванні об'єктів природно-заповідного фонду.

Одним із основних чинників дестабілізації екологічної ситуації в області є наслідки функціонування підприємств гірничо-видобувної, хімічної та паливно-енергетичної промисловості. Водночас зростає забруднення поверхневих вод внаслідок скидання неочищених стоків у водойми, спричинене фізичним і моральним зносом водопровідно-каналізаційних систем, недостатнім фінансуванням їх утримання, ремонту і реконструкцій. Проблемою, яка поки що не знайшла свого вирішення, є збільшення обсягів нагромадження промислових і побутових відходів. Сумним фактом цієї проблеми є відоме на всю Україну «Львівське сміттєзвалище». Водночас повільно, але стабільно зростає забруднення атмосферного повітря, набирає негативної динаміки вплив трансграничного переносу забруднювальних речовин, скорочуються обсяги централізованих капіталовкладень у природоохоронну сферу, «хронічно» недофінансовуються державні, регіональні та галузеві екологічні програми [10, с. 4-7].

Останніми десятиліттями сформувалося багато нових проблем у відносинах людини і довкілля. Дія на організм людини шкідливих речовин (у результаті забруднення атмосферного повітря, водоймищ, харчових продуктів), фізичні чинники (шум, електромагнітні поля, вібрація) негативно впливають на людський

організм, особливо у разі сукупної дії декількох таких чинників, які до того ж перевищують допустимі норми [11, с. 40]. Не дивно, що протягом останніх років характерними на Львівщині стають спалахи соціальної напруги, спричинені погіршенням екологічної ситуації в області.

Значний вплив антропогенних чинників зовнішнього середовища на організм людей відбувається передусім через забруднене повітря. Викиди шкідливих речовин і парникових газів в атмосферу починаючи з 2002 р. показують стійку тенденцію до зростання. Зокрема, із 2002 р. до 2007 р. їх кількість зросла на 62 тис. т. і становила 250, 6 тис. т, у тому числі стаціонарними джерелами – 110,5 тис. т (табл. 1).

Найбільшу частку в шкідливому впливі на атмосферу займають добувна промисловість, виробництво коксу, продуктів нафтопереробки, виробництво та розподіл електроенергії, газу, води. Забруднення атмосферного повітря жирними кислотами може спричинити появу артеріальної гіпертонії, а низка органічних речовин, які присутні в атмосфері завдяки викидам хімкомбінатів, – гіпотонію.

Таблиця 1

Викиди шкідливих речовин в атмосферу стаціонарними джерелами, 2007 р.*

Вид економічної діяльності	Кількість підприємств-забруднювачів	Обсяги викидів		Викинуто у середньому одним підприємством, т
		т	2006 р., %	
Всього	390	110489,3	99,9	283,3
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	12	189,5	70,6	15,8
Промисловість	233	78415,9	89,7	336,5
Будівництво	29	1180,1	92,8	40,7
Діяльність транспорту та зв'язку	59	29476,7	144,3	499,6
Інші види економічної діяльності	57	1227,1	95,1	21,5

*За даними ГУСуЛЮ [12, с. 329].

Атмосферні забруднювачі довгострокової дії навіть у невеликих концентраціях послаблюють захисні властивості організму і роблять його менш захищеним від впливу інших несприятливих зовнішніх і внутрішніх чинників. Встановлено залежність між забрудненням повітря і такими захворюваннями, як серцеві напади, бронхіальна астма, пневмонія, емфізема легень, а також хвороби очей [2, с.45]. Загальна картина захворюваності населення Львівщини за останні роки показана в табл. 2.

Не зайвим буде нагадати, що концентрація оксиду вуглецю, яка перевищує гранично допустиму норму, призводить до фізіологічних змін в організмі людини, а концентрація, більша за 750 млн мікрочастинок, – до смертельних випадків.

Хімізація народного господарства, швидкий розвиток хімічної промисловості потенційно збільшили небезпеку виникнення хімічних аварій і пов'язаних з ними викидів сильнодіючих отруйних речовин. Наявність у крові навіть незначної кількості свинцю призводить до важких захворювань, зниження інтелектуального розвитку, розвитку агресивності, неухвальної, глухоти, безпліддя, затримки росту тощо. Досить малі дози кадмію, що надходить у природне середовище під час видобування й переробки металонесних корисних копалин, згоряння деяких видів палива, спалювання побутових відходів, з промисловими і стічними водами, призводять до захворювань нервової системи, кісткових тканин, а тривала дія – навіть до смерті. Рівень серцево-судинних захворювань значною мірою залежить від твердості питної води. Останніми роками все більше простежуємо зв'язок між геохімічною ситуацією і захворюваннями на злоякісні новоутворення (див. рис.). Найбільша кількість злоякісних новоутворень зареєстрована в районах з високою мінералізацією ґрунту і води.

Таблиця 2

Захворюваність за класами хвороб (на 100 тис. осіб, випадків)*

Хвороба	Рік				2007 р. до 2006 р., %
	1990	2000	2005	2007	
Усі захворювання	65463	81108	81400	85319	104,6
у т. ч. інфекційні та паразитарні	2838	2811	2460	2387	102,1
новоутворення	364	589	654	786	104,2
кровотворних органів	247	431	438	535	105,7
ендокринної системи	724	2268	1067	1068	99,4
розлади психіки	346	526	469	495	104,2
нервової системи	5969	1761	2042	2259	99,5
системи кровообігу	2219	4037	4540	5247	104,9
органів дихання	36612	41884	41095	42921	106,3
органів травлення	2751	3403	3301	3660	107,8
шкіри	3190	4277	4307	4802	110,3
кістково-м'язової системи	2726	3825	7264	4252	101,6
сечостатевої системи	2763	3566	4344	4507	102,5
уроджені аномалії	56	116	101	95	90,4
наслідки дії зовнішніх причин	3832	3130	3197	3156	96,3

* За даними ГУСу ЛО [12, с. 300-301].

У зв'язку з цим сьогодні назріла реальна потреба в активізації серед населення екологічного просвітництва, яке покликане сформувати перші, елементарні знання про особливості взаємовідносин суспільства та природи, про

придатність навколишнього середовища для проживання людини, про вплив людської виробничої діяльності на довкілля.

Водночас справедливо буде зазначити, що протягом останніх років все ж активізувалися позитивні тенденції у підході до вирішення екологічних проблем Львівщини. З метою реалізації державної та регіональної екологічної політики розроблено, затверджено та розпочато реалізацію регіональних і галузевих природоохоронних програм. Відбувається формування нового регіонального екологічного пріоритету – розвиток екологічного підприємництва, зокрема розширення сфери діяльності та створення нових спеціалізованих підприємницьких структур з переробки й утилізації промислових відходів, альтернативної енергетики, розвиток зеленого туризму, що дозволить зберегти природно-ресурсний потенціал області, забезпечити стабілізацію та покращання екологічної ситуації в ній.

Рис. Ріст захворюваності на Львівщині, у тому числі на злоякісні новоутворення*

*Власне напрацювання автора за даними ГУСуЛО [12, с. 304].

Висновки. Проблему формування якісних характеристик трудового потенціалу під впливом екологічного стану довкілля не можна розглядати у відриві від загальних проблем людини: її сутності та існування в матеріальному й духовно-моральному аспектах, розвитку і її майбутнього. Усвідомлення того, що здоров'я людського організму формується визначальним чином під впливом екологічної ситуації довкілля і є одним із найкращих індикаторів стану навколишнього середовища, вимагає посилення уваги до вивчення їх взаємозв'язків. Очевидно, наукові праці у цьому напрямі досліджень зберігатимуть актуальність і надалі. Бажаними і доцільними на сьогодні є дослідження не лише еколого-соціальних, а й еколого-економічних аспектів функціонування системи «суспільство-природа». Наукові праці у такому напрямі матимуть, на наш погляд, широкі перспективи.

Бібліографічний список

1. Черевко Г. В. Економіка природокористування / Г. В. Черевко, М. І. Яцків. – Львів : Світ, 1995. – 208 с.
2. Яремчук І. Економіка природокористування / І. Яремчук. – К. : Книга Пам'яті України, 2000. – 431 с.
3. Туниця Т. Формування сучасної моделі ресурсоспоживання як фактор оптимізації екологічної ситуації в Україні : зб. наук. пр. – Вип. 42 / [відпов. ред. В. Є. Новицький]. – К. : Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2004. – 249 с.
4. Руснак П. П. Економіка природокористування / П. П. Руснак. – К. : Вища шк., 1992. – 318 с.
5. Салтовський О. І. Основи соціальної екології : навч. посіб. / О. І. Салтовський. – К. : Центр навч. літ., 2004. – 382 с.
6. Зіновчук Н. В. Аналіз негативних екологічних впливів на сільське господарство України / Н. В. Зіновчук // Вісник ДАУ. – 2006. – № 1 (16). – С.143-150.
7. Генсірук С. А. Регіональне природокористування / С. А. Генсірук. – Львів, 1992. – 487 с.
8. Приймак В. І. Трудовий потенціал і механізми його реалізації в регіоні / В. І. Приймак. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – С. 16-24.
9. Ноджак Л. С. Демографічні чинники формування і використання трудового потенціалу за ринкових перетворень / Л. С. Ноджак. – Львів : ІРД НАНУ, 2004. – 256 с.
10. Екологія Львівщини [текст]. – Львів : Сполом, 2006. – 120 с.
11. Статистичний щорічник Львівської області за 2007 рік : у 2 т. – Т. 1 / [за ред. С. О. Матковського]. – Львів : ГУСуЛО, 2008.

Василенка Н., Мервяк М. Состояние окружающей среды как фактор формирования медико-биологического и экологического компонентов трудового потенциала

Статья отображает ход и результаты поиска, установления и анализа основных векторов влияния экологического состояния окружающей среды на формирование качественных показателей трудового потенциала Львовской области.

Ключевые слова: окружающая среда, трудовой потенциал, экологическая ситуация, загрязнение окружающей среды, уравновешенное развитие.

Vasylenka N., Merviak M. Environmental situation as a forming factor of medical and biological so as ecological components of labor potential

The paper reviews the course and results of search, definition and the analysis of the basic directions an environmental ecological situation

influences on the quality indicators formation of labour potential in Lviv region.

Key words: environment, labour potential, ecological situation, environment pollution, sustainable development.